

УДК 780.8:780.616.432 (477.81)
DOI 10.32461/2226-2180.39.2021.238710

Цитування:

Цюлюпа Н. Л., Сергійчук Д. Р. Культурно-історичні передумови становлення і розвитку фортепіанного мистецтва на Рівненщині. *Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць*. 2021. Вип. 39. С. 145-148.

Tsiuliupa N., Serhiichuk D. (2021). Cultural and historical preconditions for the formation and development of piano art in Rivne region. *Mystetstvoznavchi zapysky: zb. nauk. prats'*, 39, 145-148 [in Ukrainian].

Цюлюпа Наталія Леонідівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри естрадної музики
Інституту мистецтв Рівненського
державного гуманітарного університету
<https://orcid.org/0000-0001-7063-420X>
ntsiuliupa@ukr.net

Сергійчук Діана Романівна,
магістрантка кафедри естрадної музики
Інституту мистецтв Рівненського
державного гуманітарного університету.
<https://orcid.org/0000-0003-0779-6788>
dianakon@ukr.net

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ФОРТЕПІАННОГО МИСТЕЦТВА НА РІВНЕНЩИНІ

Мета роботи. У статті розкрито історичну динаміку розвитку фортепіанного мистецтва Рівненщини. **Методологія.** Концепція дослідження спирається на застосування комплексу наукових методів, а саме: історичного — задіяний у хронологічній послідовності аналізу наукових видань; системного підходу, що узагальнює досягнення фортепіанного мистецтва Рівненщини на сучасному етапі його розвитку. **Наукова новизна** роботи полягає в здійсненні комплексного музикознавчого аналізу фортепіанного виконавства як явища української культури. Надано оцінку історичним передумовам розвитку фортепіанного мистецтва. Визначено шляхи становлення й розвитку фортепіанного мистецтва на Рівненщині. **Висновки.** На базі фактичного матеріалу встановлено, що фортепіанне мистецтво Рівненщини досягло у своєму розвитку етапу зрілості. Свідченням цього є стрімке зростання фортепіанного мистецтва (виконавства та педагогіки) краю та насиченість цього процесу позитивними зрушеннями. Головним чинником формування фортепіанного мистецтва краю є запозичення та асиміляція музичних надбань інших націй.

Ключові слова: музична культура України, фортепіанне мистецтво, Рівненщина.

Tsiuliupa Natalia, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Pop Music, Institute of Arts Rivne state humanitarian university; Serhiichuk Diana, Master's student of the Department of Pop Music, Institute of Arts Rivne state humanitarian university

Cultural and historical preconditions for the formation and development of piano art in Rivne region

Purpose of the article. The article reveals the historical dynamics of piano art of Rivne region and its formation at the present stage of development. **Methodology.** The concept of the study is based on the application of a set of scientific methods, namely: historical - involved in the chronological sequence of analysis of scientific publications; system approach that summarizes the achievements of piano art of Rivne region at the present stage of its development. **The scientific novelty** of the work lies in the implementation of a comprehensive musicological analysis of piano performance as a phenomenon of Ukrainian culture. An assessment of the historical preconditions for the development of piano art is given. The ways of formation and development of piano art in Rivne region are determined. **Conclusions.** Based on the factual material, it is established that the piano art of Rivne region has reached the stage of maturity in its development. Evidence of this is the rapid growth of piano art (performance and pedagogy) of the region and the saturation of this process with positive changes. The main factor in the formation of the piano art of the region is the borrowing and assimilation of national musical heritage.

Key words: musical culture of Ukraine, piano art, Rivne region.

Актуальність теми дослідження. Невід'ємною частиною музичного мистецтва України є фортепіанне мистецтво Рівненщини. Проте, на фоні вивченості музичного мистецтва інших областей України, фортепіанне мистецтво Рівненщини залишається недослідженим. Знання історії

становлення і процесів розвитку фортепіанного мистецтва краю, збереження його надбань є вкрай необхідним для музичної культури українського народу.

Зважаючи на те, що сучасні процеси економічної, політичної і культурної взаємодії пов'язані з утвердженням національних засад

культури і мистецтва, дослідження регіональних явищ фортепіанного мистецтва України стає нерозривною частиною духовного опанування світу.

Актуальність теми дослідження фортепіанного мистецтва Рівненщини зумовлена: недостатньою вивченістю даної проблематики у вітчизняному мистецтвознавстві; необхідністю з'ясування характеру й особливостей становлення і розвитку фортепіанного мистецтва регіону.

Аналіз досліджень і публікацій. Зусилля для дослідження розвитку фортепіанного мистецтва в Україні одним із перших доклав М. Дремлюга [2]. У подальші десятиліття з'являється ряд наукових робіт (Н. Зимогляд [4], Н. Кашкадамова [5], Л. Кияновська [6], В. Клиш [8], Л. Корній [9], Ю. Ольховський [12]), в яких українська фортепіанна музика аналізується в різних ракурсах. В контексті нашої роботи варто зосередитися на працях О. Буравського [1], В. Єршова [3], А. Климчука [7], в яких надається ретроспективний аналіз становлення та розвитку фортепіанного виконавства на Рівненщині.

Мета дослідження полягає в розкритті історичної динаміки розвитку фортепіанного мистецтва Рівненщини.

Виклад основного матеріалу. Ґрунтовний аналіз наукових праць з означеної тематики, дає нам право визначити шість найважливіших періодів становлення та розвитку українського фортепіанного мистецтва в Україні в цілому та на Рівненщині зокрема.

Перший період становлення фортепіанного мистецтва в Україні на зламі XVIII-XIX ст. виокремлюється любителівським рівнем музикування і професіонального творчості, що базувались на народних музичних багатствах і були тісно пов'язані з практикою домашнього музикування [2, 6].

Другий період (друга половина XIX ст.) визначний становленням композиторської школи в освітній галузі України.

Третій період (кінець XIX – перша чверть XX ст.) відзначається підйомом виконавських, педагогічних та стилізованих процесів у розвитку українського фортепіанного мистецтва.

Четвертий період (1940 – 1950 рр.) знаменний збільшенням популярності вітчизняної фортепіанної музики та музичної освіти на міжнародному просторі, по-новому відбувається трансформація фольклорних традицій.

П'ятий період (1960 – 1980 рр.) характеризується переважанням постмодерністських стилів з яскраво вираженими фольклорними традиціями.

Шостий період (1990 рр. XX ст. – початок XXI ст.) виокремлюється неймовірним

піднесенням концертної діяльності піаністів Рівненщини. Музично-педагогічна освіта розвивається відповідно до вимог європейського освітнього простору.

Національно-культурницький рух на Рівненщині відбувався на зламі XVI-XVII ст., що проявлявся у діяльності братств в Острозі та Дубно. Велику увагу приділяли естетичному вихованню учнів братських шкіл. Так, однією з обов'язкових дисциплін братської школи була музика [11, 163].

Все більш відчутним стає вплив світської європейської культури на музичне виховання, що було підґрунтям для професійної музичної освіти.

У другій половині XIX ст. народну пісню вводять до професійної музичної культури, здійснюють обробки народних пісень для хору та голосу із супроводом фортепіано.

На початку XX ст. Поліський край перебував під впливом експансіоністської політики німців, поляків, угорців, румунів. Інтелігенція не могла активно протистояти цьому, тому значна її частина потрапила під чужий вплив. За цих умов відбувалися процеси взаємозбагачення на основі синтезу національних культурних цінностей [10].

Однак, не зважаючи на різні перешкоди політичного та соціального характеру, музична культура на Рівненщині постійно розвивалася. Адже дух національного відродження спричинив появу українських гімназій, музичних шкіл.

Матеріальну допомогу Рівненські навчальні заклади отримували від видатного композитора і поета князя К. Любомирського [1].

По всій Волині розповсюджувалася слава про урочисті прийоми в палаці князів Любомирських. Слід зазначити, що ці можновладці не були дилетантами в мистецтві. У Варшаві К. Любомирського знали як талановитого композитора, який мав свій музичний салон. Приїжджаючи до Рівного, він запрошував на свої музичні вечори волинських аристократів [7].

Увійшовши в європейську музичну культуру XVIII ст., фортепіано стало важливою складовою музичного життя Рівненщини. Воно звучало у замку князів Любомирських, на гімназійних студіях, концертах, у театральних виставах.

Ф. Любомирський — батько Казимира, будучи віце-губернатором Волині, сприяв розвитку освіти та культури. Першим учителем Казимира став відомий піаніст, вихований на традиціях віденських майстрів – Й. Шмідберг. Згодом, ґрунтовну освіту Казимир здобув у Європі. У подальшому князь став віце-президентом Товариства допомоги бідним

музикантам (м. Варшава), все життя займався на фортепіано, створив декілька десятків пісень. Він помер у Львові, а в костьолі Рівного на епітафії його ім'я стоїть поруч усіх інших членів цієї родини [3].

У вересні 1926 року у Рівному була відкрита перша музична школа – потужний місцевий культурно-освітній осередок. Тут навчали сольному та хоровому співу, грі на скрипці, фортепіано.

В 1939 р. заснована Рівненська обласна філармонія. Її метою є популяризація українського та світового музичного мистецтва, естетичне виховання молоді засобами музичного мистецтва, організація фестивалів, конкурсів, що сприяють покращенню духовного добробуту глядача. До філармонії приїжджають з концертними програмами піаністи з України та із-за кордону.

Значущою подією мистецького життя нашого краю стало відкриття в 1955 році Рівненського музичного училища. Фортепіанний відділ очолила випускниця Харківської консерваторії Волкова Л. А. Міцний фундамент фортепіанної спеціалізації тут заклали Шульман Т. Л., Годовська Л. Г., Соріна С. С., Фоменкова Г. Б., Етліна С. Я., Піхтовнікова О. Ю., Федотчева Л. І. Їхню справу продовжили наступні покоління педагогів-піаністів: Духовна Л. О., Чернобай Л. М., Чернобай М. Ю., Урженко Н. Ф., Кузьмік Ю. В., Ковальчук Л. О., Юшкова Т. О.

На даний час на відділі працюють 15 викладачів. Старший викладач Остапчук М. С. – активний учасник музичного життя Рівненщини, дипломант республіканських конкурсів як концертмейстер. Викладач-методист Філяєва А. В. – учасниця Всеукраїнських науково-практичних конференцій, автор науково-методичних робіт з питань концертмейстерства. Тривалий час фортепіанний відділ очолювала старший викладач Вакулук О. Г., за сприянням якої зберігалися та примножувалися закладені попередниками традиції і досягнення. З 2015 року відділ очолює талановита піаністка Вишневська І. П.

За останні роки відділ поповнився викладачами молодшого покоління, які поєднують викладання з виконавською діяльністю. Серед них талановиті піаністи, учасники значних музичних заходів Рівненщини – Бурдуковська О. В., Гачкевич О. І.

Щороку на базі училища проводиться обласний конкурс піаністів серед студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації.

З відкриттям у 1966 році музично-педагогічного факультету Рівненського

державного педагогічного інституту фортепіанна освіта набула системного характеру. Фортепіано утверджується як важливий засіб виховання молоді.

У 1998 році створена кафедра естрадної музики Інституту мистецтв РДГУ. З початку її заснування кафедра готувала фахівців за спеціалізацією «Музичне мистецтво естради». У 2019 році відкрита спеціалізація «Фортепіано». Її творять люди, безмежно віддані фортепіанному мистецтву: Даюк Ж. Ю., Цюлюпа Н. Л., Заходякін О. В.

Фортепіанний відділ дитячої музичної школи № 2 існує з 2 січня 1974 р. Фахівці з великим досвідом роботи плекають традиції відділу, які сформувались і примножувались декількома поколіннями викладачів. Плеч о пліч з ними працюють молоді викладачі, які тільки здобули вищу освіту. Багато з них є випускниками школи.

На базі школи проводиться щорічний обласний огляд-конкурс серед учнів та вчителів шкіл естетичного виховання.

Викладачі музичних шкіл, училища та інституту проводять майстер-класи, творчі зустрічі та відкриті уроки по класу фортепіано. Учні та студенти музичних навчальних закладів є активними учасниками, лауреатами, призерами фестивалів та конкурсів регіонального, всеукраїнського та міжнародного значення.

«Всеукраїнський конкурс піаністів» заснований 2018 року у форматі регіонального конкурсу піаністів. Один із співзасновників конкурсу — кафедра естрадної музики Інституту мистецтв РДГУ. Наразі взяли участь понад 100 виконавців. Серед учасників учні, студенти, концертмейстери спеціалізованих і вищих мистецьких навчальних закладів I-IV рівнів акредитації у конкурсних номінаціях «фортепіано соло», «фортепіанний ансамбль», «концертмейстер». Директор конкурсу Буцяк В. І. Виконавчий директор конкурсу Цюлюпа Н. Л.

Всеукраїнський мистецький конкурс-фестиваль «Музичні акварелі» проводиться дистанційно серед учнів та викладачів позашкільних мистецьких навчальних закладів з 2021 року. Цього року брали участь понад 100 піаністів у номінації «соліст». Автор ідеї та директор онлайн-конкурсу Безюльов Т. М. Заступник директора конкурсу Мостовий С. В.

Наукова новизна роботи полягає в здійсненні комплексного музикознавчого аналізу фортепіанного виконавства як явища української культури. Надано оцінку історичним передумовам розвитку фортепіанного мистецтва. Визначено шляхи становлення й розвитку фортепіанного мистецтва на Рівненщині.

Висновки. Напружені історичні події, часта зміна політичних орієнтирів не могли не вплинути на розвиток музичного мистецтва. Досить суттєво позначилося на ньому ідеологічне керівництво творчим процесом — феномен, з яким практично не стикалися попередні епохи. Лише останні роки незалежної України від 1991 р. можуть розглядатись як такі, що, попри фінансову скруту, дозволили композиторам спілкуватись із зарубіжними митцями, досконаліше вивчати власну спадщину [6, 306].

Зародження та становлення фортепіанного мистецтва відбувалось в умовах розвитку вітчизняної музичної культури, здійснювалось під впливом соціокультурних передумов, ґрунтувалось на творчих досягненнях і взаємопроникненні української, російської та західноєвропейських фортепіанних шкіл.

На базі фактичного матеріалу встановлено, що фортепіанне мистецтво Рівненщини досягло у своєму розвитку етапу зрілості. Характерним для виконавства та педагогіки краю є стрімке зростання рівня фортепіанного мистецтва та насиченість цього процесу позитивними зрушеннями, професійні досягнення викладачів по класу фортепіано; започаткування на території краю творчих конкурсів та перемоги на них; участь та перемоги представників фортепіанного мистецтва Рівненщини в творчих конкурсах поза межами регіону та за кордоном.

Література

1. Буравський О. А. Громадська діяльність польської інтелігенції Волині, її внесок в українську та європейську науку у другій половині XIX – на початку XX століття. Вісник Житомирського педагогічного університету. Житомир, 2004. № 11. С. 10–17.
2. Дремлюга М. В. Українська фортепіанна музика (дожовтневий період). Київ : Держ. вид-во образотворчого мистецтва і муз. літератури УРСР, 1958. 167 с.
3. Єршов В. О. Волинські полоністичні студії. Житомир : Полісся, 2014. 256 с.
4. Зимогляд Н. Ю. Деякі питання піаністичної культури України: науково-дослідницька і науково-педагогічна робота педагогів-піаністів України наприкінці 40-х та у 50-ті роки XX ст. Культура України. 2006. Вип. 17. С. 196–201.
5. Кашкадамова Н. Б. Мистецтво виконання музики на клавішно-струнних інструментах (клавикорд, клавесин, фортепіано) XIV-XVIII ст. Тернопіль : Астон, 1998. 299 с.
6. Кияновська Л. О. Галицька музична культура XIX–XX ст. Чернівці : Книги–XXI, 2007. 424 с.
7. Климчук А. М. Князі Любомирські і Рівне. ВІР. 2008. № 11. С. 36–38.

8. Клин В. Л. Українська радянська фортепіанна музика. Київ : Наук. думка, 1980. 315 с.
9. Корній Л. П. Історія української музики. Ч. 3. Підручник. Київ–Нью-Йорк : Вид-во М. П. Коць, 2001. 478 с.
10. Кошиць О. А. Про українську пісню й музику. Київ : Муз. Україна, 1993. 47 с.
11. Ісаєвич Я. Д. Братства та їх роль в розвитку української культури XVI–XVIII ст. Київ : Наук. думка, 1966. 251 с.
12. Ольховський А. В. Нарис історії української музики. Київ : Муз. Україна, 2003. 512 с.

References

1. Buravskyj, O. A. (2004). Public Activity of the Polish Intelligentsia of Volyn, its Contribution to the Ukrainian and European Science in the Second Part of the 19th – the Beginning of the 20th Centuries. *Visnyk Zhytomyrskogho pedagoghichnogho universytetu*, 11, 10–17 [in Ukrainian].
2. Dremlyugha, M. V. (1958). *Ukrainian piano music (pre-October period)*. Kyiv: Derzh. vyd-vo obrazotvorchogho mystectva i muz. literatury URSR [in Ukrainian].
3. Jershov, V. O. (2014). Volyn Polonistic Studies. *Zhytomyr: Polissja* [in Ukrainian].
4. Zymoghljad, N. Ju. (2006). Some question of pianistic culture of Ukraine: research and scientific-pedagogical work of pianist teachers of Ukraine in the late 40's and 50's of the twentieth century. *Kuljtura Ukrajinu*, issue 17, 196–201 [in Ukrainian].
5. Kashkadamova, N. B. (1998). The art of performing music on keyboard and string instruments (clavichord, harpsichord, piano) XIV-XVIII centuries. *Ternopilj: Aston* [in Ukrainian].
6. Kyjanovsjska, L. O. (2007). Galician musical culture of the XIX-XX centuries. *Chernivci: Knyghy–XXI* [in Ukrainian].
7. Klymchuk, A. M. (2008). Princes Lubomyrsky and Rivne. *VІR*, 11, 36–38 [in Ukrainian].
8. Klyn, V. L. (1980). *Ukrainian Soviet piano music*. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
9. Kornij, L. P. (2001). *History of Ukrainian music. Part 3*. Kyjiv–Njju-Jork: Vyd-vo M. P. Kocj [in Ukrainian].
10. Koshycj, O. A. (1993). *About Ukrainian song and music*. Kyiv: Muz. Ukrajinu [in Ukrainian].
11. Isajevych, Ja. D. (1966). *Brotherhoods and their role in the development of Ukrainian culture of the XVI-XVIII centuries*. Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].
12. Oljkhovsjskij, A.V. (2003). *Essay on the history of Ukrainian music*. Kyjiv: Muz. Ukrajinu [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 18.03.2021
Отримано після доопрацювання 13.04.2021
Прийнято до друку 16.04.2021*